

بهداشت قالیپافان

مهرانگیز افتخاری – کارشناس بهداشت حرفه ای معاونت امور بهداشتی

هنر قالببافی یکی از مهمترین صنایع دستی در اغلب روستاهای ایران می باشد که که علیرغم سوددهی زیاد، کارگران این حرفه عموماً در شرایط بسیار نامناسب محیطی و کاری مشغول به فعالیت هستند.

بر اساس بررسی آماری، جمعیتی بالغ بر ۲/۵ میلیون نفر از زنان بالاتر از ۱۰ سال سن در نقاط روستائی بصورت دائمی و فصلی یا جنبی به کار قالببافی و گلیم بافی اشتغال دارند و از این طریق در کسب درآمد و کمک به امرار معاش خانواده خود فعالیت می نمایند. و متأسفانه با وجود نقش بسیار پر اهمیت و حیاتی صنعت قالببافی، طبق ارزیابی های ارگونومیکی بعمل آمده، شغل قالبی بافی به عنوان خطرناکترین شغل در بین مشاغلی مانند کفاشی، خیاطی و سراجی ارزیابی گردیده و شرایط کار در آن به گونه ای است که قالببافی را به عنوان یک کار سخت و طاقت فرسا و زیان آور بشمار می رود

پایین بودن دستمزد ها ، ساعات کار طولانی ، شرایط نامطلوب محیط کارگاه قالی بافی از نظر روشنایی ، تهویه نا مطلوب و وضعیت ارگونومیکی نا مناسب بدن و ابزار کار ، از جمله مهمترین مشکلات بهداشتی پیش روی این گروه از شاغلان در کشور است . بنابر این به منظور ارتقای کیفیت و بهره وری بیشتر و پیشگیری از بروز عوارض و بیماریهای شغلی و تامین سلامت قالیبافان که یکی از اهداف مرکز سلامت محیط و کار وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی است بایستی با ارائه آموزشهای بهداشت شغلی و فراهم کردن حداقل شرایط و استانداردهای لازم در محیط کار به رونق و ارتقای جایگاه فرش ایرانی توجه ویژه ای شود.

انواع کارگاههای قالی بافی :

۱- کارگاههای بزرگ تجاری :

این کارگاهها سالن هایی هستند که در آنها تعداد زیادی دار قالی نصب شده که در این کارگاهها بافندگان بیشتر مزد بگیر بوده و تهیه مواد اولیه ، دار قالی و غیره بعهده کارفرما می باشد و معمولا به علت نظارت بیشتر از شرایط کاری مناسب تری برخوردار می باشند.

کارگاه بزرگ تجاری

۲- کارگاههای خانگی و پراکنده :

این کارگاهها معمولا در نقاط مختلف حاشیه شهرها و روستاها ، بصورت خانگی و در داخل یکی از اتاق های محل سکونت افراد قرار دارند و صاحبان آنها پس از فراغت از کار اصلی که بیشتر خانه داری و یا کشاورزی است مبادرت به بافت قالی می نمایند

ساختمان اکثر کارگاههای قالیبافی مطابق با اصول و موازین بهداشتی نبوده و محیط سالمی برای کار و زندگی نمی باشد. این کارگاهها به طور معمول تاریک بوده و نور و تهویه کافی ندارد.و دار قالی مطابق اصول ارگونومیکی ساخته و نصب نشده است و چون قالیباف ساعت های طولانی در طول شبانه روز ، بدون استراحت مشغول به کار می باشد ، به مرور دچار عوارض و اختلالات بینایی و اسکلتی عضلانی می شود.

انواع دارهای قالی بافی :

دارهای قالی از نظر شکل و مکانیسم بافت بر دو نوعند :

۱- دستگاههای افقی (زمینی)

ازاین نوع دارها معمولا در جنوب کشور و عشایر استفاده میکنند. رواج این نوع دارها در میان عشایر بیشتر به علت سهولت جابجا شدن آنها به هنگام کوچ است و با این دارها فرش های بزرگ نمی توان بافت . بافندگی با این نوع بسیار مشکل و سخت بوده و فشار زیادی به کمر و ستون فقرات و عضلات پاها وارد می شود.

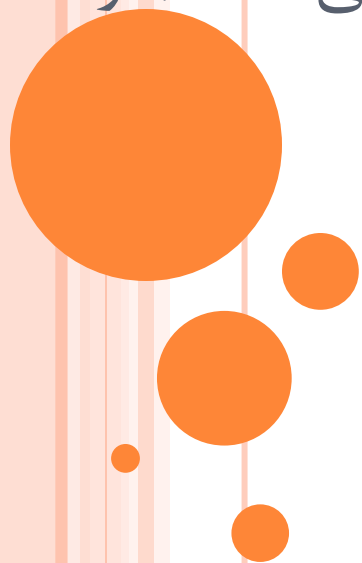

۲- دستگاه‌های عمودی (ایستاده) :

این نوع دارهای قالی مخصوص روستاها و مراکز قالیبافی شهری می باشد این دارها دارای انواع دار ثابت ، دار تبریزی (که معمولا در مناطق آذربایجان ، اراک ، قم و همدان استفاده می کنند) و دار کرمانی می باشد

مزایای رعایت بهداشت در کارگاههای قالی بافی :

رعایت اصول بهداشتی ، شادابی و آسایش را برای قالی بافان به دنبال دارد از سوی دیگر قالی تولید شده نیز بی عیب و یا کم عیب و با ارزش هنری و اقتصادی بالا خواهند بود. از این رو رعایت بهداشت حرفه ای در کارگاههای قالی بافی نقش بسیار مهم و ارزنده ای در تامین سلامت این گروه از شاغلین دارد.

معایب و مخاطرات دارهای قالی بافی قدیمی:

دستگاههای قدیمی قالی بافی که در بسیاری از کارگاههای قالیبافی خانگی در روستاها مورد استفاده قرار می گیرند ، دارای نردبانی در کنار دار قالی هستند که از آن برای تغییر ارتفاع نیمکت در هنگام بافت استفاده می شود این نحوه کار معایب و خطرات زیادی برای قالیباف ممکن است ایجاد کند از جمله :

❖ سقوط بافنده از روی تخته و شکستگی دست و پا

❖ سختی بالا رفتن و پایین آمدن بافنده از روی تخته و بالطبع عدم تمایل

به پایین آمدن جهت استراحت.

❖ عرض کم و لخت و برهنه بودن تخته و ناسالم بودن به صورت قطعاتی از چوب به هم میخ شده نه یک تخته صاف و یکنواخت که موجب فشار و درد در ناحیه لگن و ستون فقرات می شود.

❖ پخش شدن گردوغبار پشم و کرک در سرتاسر کارگاه با توجه به ارتفاع منطقه بافت.
❖ بد نشستن قالبیاف به صورت دو یا چهار زانو به دلیل نبودن فاصله بین تخته و قالی برای آویزان کردن پاها و خم شدن و تغییر ستون فقرات.

❖ بالا بودن سطح کار نسبت به دست قالبیاف و عدم تسلط کافی بر کار و در نتیجه ابتلا به درد شانه و کتف و بازوها.

❖ احتمال سقوط شانه کوبنده ، قیچی ، چاقو و شکستن آنها یا برخورد به اطفال و افراد زیر قالی و ایجاد خسارت جانی و مالی

مخاطرات محیط کار قالبیافی :

۱- **پشم جور کنی** ، چون جور کردن پشم با دست صورت می گیرد اگر پشم ها ضد عفونی نشده و آلوده باشد ممکن است شخص به سیاه زخم مبتلا شود همچنین گرد و غبار پشم سبب ناراحتی ریوی و چشمی ، سل ، تب مالت و آلودگی قارچی خواهد شد و سلامت قالبیافان را تهدید می کند.

۲- **شستن پشم** ، که بوسیله کارگر انجام می شود سبب انواع بیماری پوستی و تحریک ریه خواهد شد.

۳- **رنگرزی** ، استفاده از رنگ های شیمیایی که داری سرب و سایر مواد سمی هستند عوارض پوستی ، اگزما و ناراحتی های چشمی را موجب خواهد شد.

۴- **طراحی و نقشه کشی** : خطرات این مرحله عبارتند از کم شدن قدرت بینایی به علت خیره شدن به نقشه و خرابی لثه ها و دندانهای شاغلین به علت فرو بردن قلم موی آغشته به رنگ های سربی به دهان.

مخاطرات شغلی در قالبافان :

❖ سیاه زخم و ناراحتی های ریوی به دلیل تماس با خامه یا استنشاق گرد و

غبار

❖ پوکی استخوان به علت کمی نور آفتاب و تاریکی محل کار

❖ ضعیف شدن چشم ها و کاهش دید چشم و کاتاراکت در اثر کار مداوم روی

قالی ، کمبود نور ، خیره شدن کارگر به منطقه بافت و نزدیک بینی در اثر کار

در محدوده کوتاه.

❖ تغییر شکل استخوان های زانو به صورت کج شدن آن و ورم مفاصل پا

❖ تنگ شدن کانال زایمان در لگن خاصره زنان که باعث اشکال در زایمان طبیعی و لزوم عمل سزارین می شود. (احتمال سزارین یک زن قالیباف ۴ برابر بیشتر از زنی است که قالی نمی بافد و علت آن بد نشستن روی تخته و فشار به استخوان های لگن است.)

❖ تغییر شکل مهره ها و ستون فقرات به صورت خمیدگی آن به طرف خارج

❖ ورم مفاصل انگشتان و تغییر شکل آنها در اثر گرفتن تارها با دست و جلو کشیدن و گره زدن خامه ها

اقدامات پیشگیرانه در جهت جلوگیری از بروز بیماریهای شغلی در قالی بافی :

❖ نصب دار قالی باید به صورت عمودی و محکم باشد

❖ استفاده از ابزار کار مناسب و مرغوب با دسته چوبی یا باند پیچی شده

❖ سرویس به موقع و نگهداری مناسب ابزار کار و خودداری از بهم ریختگی و

شلوغی محیط کار

❖ پس از هر ۵۰-۶۰ سانتی متر بافت قالی ، باید قالی حول محور افقی

پیچیده شود تا قالبیاف مجبور به بالا نگه داشتن بازوها و یا بالا بردن سطح

نشیمنگاه که موجب آویزان شدن پاهای او خواهد شد نگردد.

❖ استفاده از نیمکت های قابل تنظیم و مجهز به تشکچه و پشتی مناسب و زیر پایی مناسب برای جلوگیری از آویزان بودن پاها پیشنهاد میگردد.

❖ فاصله پایین نورد دار قالی از زمین ۵۰ تا ۶۰ سانتی متر بطوری که مانع دراز کردن پاهای قالیباف نشود.

❖ دار قالی و وسایل قالیبافی سالم و بدون شکستگی باشد

❖ تعبیه هواکش در محل کارگاه جهت تهویه عمومی ضروری است.

❖ رنگ و اندازه قالی هر چند وقت یکبار به منظور ایجاد تنوع در کار تغییر

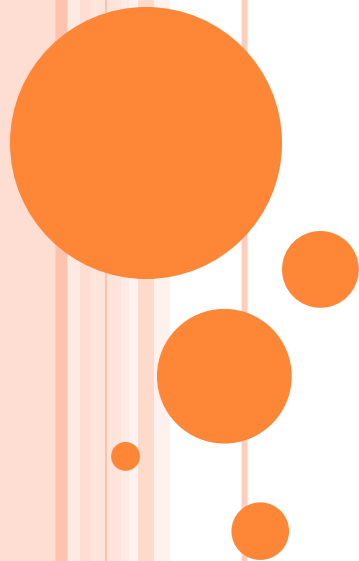
یابد

❖ برای هر دو ساعت کار یک ربع استراحت در نظر گرفته شود

❖ ساعت کار قانونی کارگران رعایت شود (۸ ساعت در روز با استراحت های کوتاه در بین کار) رعایت شود.

❖ نرمش و ورزش سبک پس از هر فعالیت قالببافی در رفع خستگی و کاهش عوارض اسکلتی مفید است

❖ عدم نگهداری کودکان خردسال در کارگاه

نمونه ای از دارقالی بهداشتی

ورزش های لازم برای پیشگیری از عوارض شغلی در قالبیافان :

❖ نرمش های سبک گردن و کمر و مفاصل دستها و نشست و برخاست به

مدت ۵ دقیقه برای کاهش عوارض یک جا نشستن

❖ برای کاهش خستگی چشم لازم است چشمهای خود را برای چند لحظه

بسته و کمی با دست تمیز آنها را به نرمی ماساژ دهید سپس برای

لحظاتی به دور دست نگاه کنید.

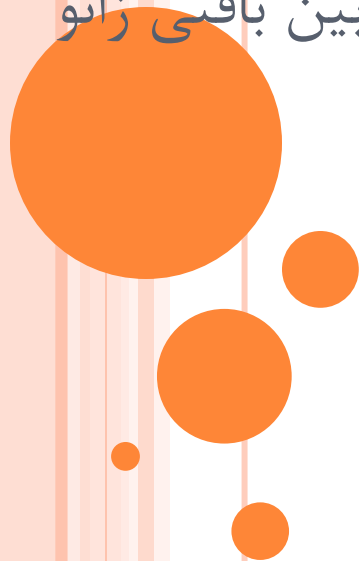
❖ عضلات سر شانه را به طرف بالا آورده و تا ده بشمارید سپس رها کنید)

این حرکت را چند مرتبه در طول کار تکرار کنید)

سر را در جهت حرکت عقربه های ساعت و سپس خلاف آن بچرخانید.

❖ دراز کردن پاها در زمان استراحت بین کارهنگام خوابیدن پاها را دراز کرده و زیر پاها یک بالش قرار دهید (این عمل از بروز واریس جلوگیری می کند)

❖ در فواصل زمانی معین ماهیچه های پا را منقبض کرده و سپس رها کنید(این عمل را چند بار تکرار کرده - از سفت شدن مایع بین بافتی زانو جلوگیری می کند)

الزامات قانونی در کارگاههای قالی بافی:

❖ ماده ۸۵ – صیانت از نیروی کار و منابع مادی

❖ ماده ۹۱- تهیه وسایل و امکانات لازم برای کارگران و آموزش

نحوه استفاده از آنها

❖ ماده ۹۲- تشکیل پرونده پزشکی و انجام معاینات کارگری

❖ آئین نامه تامین سلامت کار در کارگاههای کوچک و خانگی

وظایف بهورزان در اجرای برنامه بهداشت قالبیان

- ❖ شناسایی کارگاههای خانگی و غیر خانگی قالی بافی
- ❖ بازدید از کارگاههای قالبیافی و اعلام نواقص بهداشتی به متصدی
- ❖ آموزش موازین بهداشت حرفه ای به قالبیان به صورت چهره به چهره یا

گروهی

- ❖ مشارکت در تشکیل پرونده بهداشتی و پزشکی قالبیان
- ❖ پیگیری و نظارت در اجرای اقدامات اصلاحی و بهسازی کارگاههای غیر بهداشتی و رفع نواقص کارگاهها توسط کارفرما
- ❖ اعلام گزارشات بازدید از کارگاهها به کاردان و یاکارشناس مرکز بهداشتی و درمانی

وظایف بازرسان بهداشت حرفه ای در برنامه بهداشت قالببافان:

❖ شناسایی کارگاههای قالی بافی منطقه

❖ بازدید از کارگاههای قالی بافی و تکمیل فرم بازدید کارگاهی و اعلام نواقص بهداشتی آنها به متصدی.

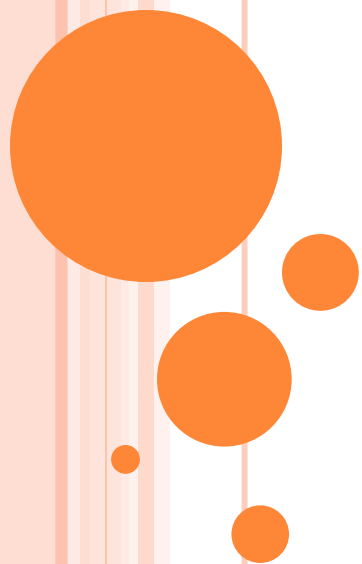
❖ بازدید مجدد و پیگیری اقدامات اصلاحی در کارگاهها

❖ گزارش کارفرمایانی که نسبت به رفع نواقص کارگاههای خود اقدام ننموده

اند به مرکز بهداشت شهرستان جهت معرفی به دادگاه

❖ تکمیل و ارسال فرم گزارش بهداشت قالببافان بصورت فصلی و تزییدی (سه

ماهه ، شش ماهه ، نه ماهه و سالانه) به مرکز بهداشت شهرستان

موفق و پیروز باشید